

Драган Ж. Лукић
Универзитет у Крагујевцу
Педагошки факултет у Јагодини

УДК: 37.064.2 ; 37.018.32
ИД БРОЈ: 175688716

Стручни рад
Примљен: 12. маја 2009.
Прихваћен: 8. октобра 2009.

МОГУЋНОСТ ПРИМЕНЕ ПРОГРАМА ТЕТ (TEACHER EFFECTIVENESS TRAINING „КАКО БИТИ УСПЕШАН НАСТАВНИК“) ТОМАСА ГОРДОНА У ИНТЕРНАТСКИМ УСЛОВИМА, СА ПРАКТИЧНИМ ПРИМЕРИМА

Апстракт: Аутор се у овом раду бави теоријском анализом модела конструктивног решавања сукоба и ненасилне комуникације др Томаса Гордона у интернатским (домским) условима, наводећи при том и прецизне методичке приказе из свакодневне праксе.

Кључне речи: комуникација, интеракција, конфликти, стицање социјалних вештина, модели ненасилне комуникације, конструктивно решавање сукоба

УВОД

Када је „етос“ тј. социјалнопсихолошки аспект система вредности нације (Звонаревић, 1976) у виду „магле“, много је труда, стрпљења и времена потребно да се на холистички начин поново и поново бавимо појмовима као што су *комуникација, интеракција, емпатија, алируизам, вредносна оријентација младих, конфликти, стицање социјалних вештина, модели ненасилне комуникације, конструктивно решавање сукоба*.

Васпитно-образовни простор је осетљив, посебно када се односи на средњошколске домове, где је степен вероватноће дешавања доброг или лошег код васпитаника много већи него у самим школским установама. Специфичност и разноликост отвореног курикулума у домовима ученика, посебно у једном од три програмска подручја рада васпитача – развијању личности и социјалног сазнања, може се приметити у низу утицаја како традиције, тако и одређених научних оријентација и тенденција у области социјалних односа.

У недовољно прецизно дефинисаном појмовном констелату програмских подручја рада у дому у Србији, где се одвајају развој личности и лична компетентност, у самој операционализацији плана и програма васпитача кроз

обраду васпитних тема виде се и бихејвиорални и когнитивни, и когнитивно-бихејвиорални приступи. Додуше, имајући у виду да је домска педагогија у Србији још увек изразито неразвијена као посебна научна дисциплина, „степен намере“ увођења одређених научних приступа у праксу је под знаком питања.

Назнаке научних утицаја највидљивије су кроз примену такозваних дисциплинских модела – од Кантерових и модела „чврсте дисциплине“, који припада бихејвиоралном приступу, Гордоновог и адлеријанског модела који се могу поставити у поље когнитивног, преко Розенберговог, до Гласеровог модела – приступа без присиле, који много већи утицај има у суседној Хрватској и Словенији.

У Србији се у новије време, кроз теоријска разматрања Драгана Јешића, нуди могућност методичке примене одређених секвенци модела „Школе живота“, Амоншвилија, који представља класичан облик пасторалне бриге и увођења појма *духовно* у домски амбијент (Јешић 2007).

Један од најчешће примењиваних јесте модел три пута номинираног кандидата за Нобелову награду из области психологије, професора Томаса Гордона, који се односи на *принципе и технике ефикасних људских односа, искреној међуљудској комуникацији и конструктивном решавању конфликта* (Гордон 1974).

У овом раду ћемо поред теоријског приступа овој дисциплини и стављања у корелацију са другим моделима, изнети и конкретан пример из домске праксе, где је коришћен Гордонов модел конструктивног решавања конфликта.

МОДЕЛ ТЕТ (TEACHER EFFECTIVENESS TRAINING – „КАКО БИТИ УСПЕШАН НАСТАВНИК“), ТОМАСА ГОРДОНА У СИСТЕМУ ТЕОРИЈА ВАСПИТНОГ ДЕЛОВАЊА

Стратешки принцип Програма васпитног рада у домовима ученика у Србији, јесте пружање стручног и личног поверења васпитачима. Њима је препуштен веома одговоран процес конкретног програмирања и операционализације. То значи да се заједнички усвојени циљеви и основне програмске обавезе које важе за све, могу реализовати кроз разноврсне садржаје и применом различитих васпитних метода и организационих облика рада (Трнавац 2005: 11).

Не желећи да правимо систематизацију васпитних утицаја, а истичући да је Методика васпитног рада у ученичким домовима шира, комплекснија, уопштена, износимо само графички приказ категорија дисциплинских модела (Голдштајн и Голдштајн 1995), како би се увидео положај Гордоновог модела.

Нагласак	Односи–слушање Слушање, развијање односа, развијање унутрашњег локуса контроле	Суочавање–уговарањс Постављање питања, прављење уговора, коришћење логичких последица	Правила–награде/казне Модификација понашања, примена награда и казни
Модели дисциплине	Обучавање наставника успешности (Teacher Effectiveness Training – Т. Е. Т.)–Гордон (Gordon) Унутрашња дисциплина (Inner Discipline) – Колорозо (Coloroso) Изван дисциплине (Beyond Discipline) – Кон (Kohn) Трансакциона анализа (Transactional Analysis) – Харис (Harris) Разјашњавање вредности (Values Clarification) – Симон, Хау и Кершенбаум (Simon, Howe and Kerschenbaum)	Дисциплина без суза (Discipline without Tears) – Драјкурс (Dreikurs) Реалитетна терапија (Reality Therapy) – Гласер (Glasser) Дисциплина са достојанством (Discipline with Dignity) – Карвин и Мендлер (Curwin and Mendler)	Чврста дисциплина (Assertive Discipline) – Кантер и Кантер (Canter and Canter) Позитивна дисциплина (Positive Discipline) – Џонс (Jones) Модел вођења и кажњавања (Leadership/Punishment Model) – Добсон (Dobson)

Преузето (Гашић-Павишић 2005: 95)

Према Сузићу, који истиче неопходност систематизације теорија васпитног деловања и сврстава их у четири категорије: а) асимилационо-интеграционе теорије, б) теорије експанзије, в) медијаторске теорије, г) интерпретативне теорије, читав опус Томаса Гордона припао би медијаторској теорији.

Суштина медијаторских теорија је у идеји да се васпитно деловање одвија разменом или медијацијом (посредовањем), где је личност перманентно изложена и активно укључена (Сузић 2001: 10).

Иако су многи Гордонов модел „Како бити успешан наставник“ сврставали у категорију дисциплинског модела, он у образложењу свог приступа, које се и данас, након његове смрти, налази на сајту организације чији је он оснивач и која промовише његово учење, износи јасно противљење дисциплиновању деце, истичући терапеутску, васпитачку и лидерску усмереност на личност, васпитаника и групу.

Неки теоритичари овај модел сврставају у интервентне програме који се баве конфликтима. Суштину ових програма чине: прво, да се разумеју своје сопствене потребе, а затим и охрабривање самопоштовања и поверења у себе; друго, развијање посебног односа према другом и свест о томе како наше понашање утиче на другу особу (Плут 2000: 23). Према овим ауторима постоји шест темељних принципа интервентних програма: 1) препознавање својих потреба; 2) прихватање другог; 3) развој ненасилних комуникационих стратегија; 4) подстицање самоафирмације; 5) подржавање толеранције и отворености и 6) моделирање процедуре конструктивног разрешавања конфликта.

Међу овим програмима треба навести: Arik, 1994; Barrie, 1984; Faure & Rubin, 1993; Brandes & Phillips, 1977; Babbitt, Gutlove & Jones, 1994; San Francisco Program, 1987; Cornelius, Faire & Hall: Chatswood Program; Sheehy, 1988; Nia Azariah, Kern Crotty & Bangel Louise: Cincinnati Program, M. Rosenberg и други (Плут 2000: 23).

Такође треба напоменути да постоји читав низ програма који у оквиру програма борбе против насиља подразумевају и комуникационе вештине: *Програм превенције силеџијства (The Bullying Prevention Program)* норвешког аутора Дана Олвеја, *Учиниће вашу школу ошћорном на насиље (Bully – Proofing Your School)*, програм који је настао у Денверу (Колорадо) на основу Олвејевог програма, *Голдштајнов први и други програм – Учење замене агресије (Aggression Replacement Training)*, *Просоцијални програм за агресивне младе (Prosocial Curriculum for Aggressive Youth)*, *Програм Градићељи мира (Peace Builders)*, аутора Фланерија и сарадника, *Игра доброг понашања (Good Behavior Game-GBG)*, *Процена ученикове претње (Student Threat Assessment)*, приступ који је првобитно развила Тајна служба САД итд. (Гашић-Павишић 2004: 8–11). Изнели смо мноштво модела да бисмо указали на њихов изузетно широк избор и сложеност.

СУШТИНСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ГОРДОНОВОГ МОДЕЛА

Томас Гордон (1918–2002), творац је више програма који се баве поучавањем вештина комуникације и метода решавања проблема родитеља (Р.Е.Т), наставника (Т.Е.Т) и менаџера у корпорацијама (Л.Е.Т.), а настали су из првобитног, „group-centered leadership“, модела вођства усмереног на групу.

Оштро супростављен бихејвиористима, уместо надзора, притиска, кажњавања, награде, Гордон артикулише појмове *активно слушање, сарадња, емпаџија, решавање проблема, конструктивно решавање сукоба*. Он истиче да исходите васпитно-образовног процеса увелико зависи од квалитета комуникације и интеракције (саодноса).

У овом поглављу у кратким цртама појаснићемо неке појмове који су „носећи“ у Гордоновом моделу, а указаћемо и на специфичност њихове (само)реализације у средњошколским домовима.

КОМУНИКАЦИЈА

Слање, ђримање, размена, ђреношење, сђровођење, свесно, несвесно, знак, симбол, реч, слово, само су неки од појмова који су садржани у појму комуникација.

СПЕЦИФИЧНОСТ ДОМСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Треба нагласити да се специфичност домске свеколике организације огледа у распону од просторне и функционалне ограничености па до наметнутих комуникацијских интеракцијских веза, и то у једном од најосетљивијих развојних животних стадијума, а далеко од породичног дома.

То подразумева и специфичност комуникације између самих васпитаника, васпитаника и васпитача, стручних сарадника, директора и других лица запослених у дому, између васпитаника и школе, али и осталих друштвених и природних сегмената.

Сама чињеница да се (не)својевољно са осталим васпитаницима дели соба (по нормативима је то седам кубика ваздуха у соби), купатило, кухиња, тањири, ножеви и остали домски сегменти, да је контакт са једним те истим лицима неминован, да се успостављају и мењају положаји, да васпитаници улазе један другоме у такозвани лични простор, да се радују и сукобљавају, показује да је интернатска комуникација врло сложен процес и систем интеракције и динамизма васпитног деловања.

ЈЕЗИК НЕПРИХВАТАЊА: 12 ЗАСТОЈА У КОМУНИКАЦИЈИ

„Комуникациони блокатори“ саздани у научним радовима Карла Рочерса, а у сврху довршавања истраживања за Гордонову докторску дисертацију, на почетку су се односили на радове у вези са блокадом комуникације на релацији пацијент-психотерапеут. Касније је Гордон проширио опсег применљивости на друге популације, а допуњавајући списак порука неприхватања, дошао је до броја дванаест. Тих дванаест врста порука спречавају даљу комуникацију. Оне успоравају, инхибирају или потпуно заустављају двосмерни процес комуникације, неопходан да би се помогло ученицима да реше проблеме који ометају њихово учење (Гордон 1998: 34).

<i>12 заштоја у комуникацији</i>	<i>12 Communication Roadblocks</i>
КОМАНДОВАЊЕ, НАРЕЂИВАЊЕ	РУГАЊЕ, ЕТИКЕТИРАЊЕ
УПОЗОРАВАЊЕ, ПРЕТЊА	ИНТЕРПРЕТИРАЊЕ, ДИЈАГНОСТИКОВАЊЕ
МОРАЛИСАЊЕ, ПРОПОВЕДАЊЕ	ХВАЉЕЊЕ, САГЛАШАВАЊЕ, ПОЗИТИВНО ВРЕДНОВАЊЕ
САВЕТОВАЊЕ, НУЂЕЊЕ РЕШЕЊА	САСЛУШАВАЊЕ, УНАКРСНО ИСПИТИВАЊЕ
ПРИДИКОВАЊЕ, ПРЕДАВАЊЕ	САОСЕЋАЊЕ, ТЕШЕЊЕ, ПОДРЖАВАЊЕ
ОСУЂИВАЊЕ, КРИТИКОВАЊЕ	ПОВЛАЧЕЊЕ, ОДВРАЋАЊЕ, САРКАЗАМ

ЈЕЗИК ПРИХВАТАЊА: АКТИВНО СЛУШАЊЕ

Најефикаснији вид спречавања прекида комуникације по Гордону је активно слушање. О овом методу доста су писали Адлер и Роџерс. У чланку објављеном далеке 1957. Роџерс заједно са колегом Ричардом Фарсоном истиче да активно слушање подразумева интеракцију са другом страном и обезбеђује доказ да га прва страна разуме. Да би било ефикасно, активно слушање мора бити чврсто повезано са основним ставовима, у овом случају ставовима васпитаника. Ова техника се не може адекватно користити ако су наши основни ставови у супротности са основним појмовима. Ако је понашање празно и стерилно, ученици ће то брзо препознати. Док не покаже дух који искрено поштује потенцијалне вредности појединца, који узима у обзир и његове особености, наставник не може бити ефикасан слушалац (Роџерс и Фарсон 1957: 1).

Активно слушање значи чути како звучиш себи самом. Оно је темељ кооперативне комуникације и свакодневне интеракције међу људима. То је могуће ако смо спремни слушати друге и давати им подршку (Буразин и Бојковић 2003: 1).

ЈА-ПОРУКЕ

Ја-порука саговорнику доноси јасност, искреност и одговорност. То је порука којом се исказују вредновање и доживљај онога што чинимо или што други чине. Ја поштујем Вас, а желим да поштујете мене. Карактеристика ја-

порука је да оне не садрже негативни контекст, па саговорник не мора да носи штит, а камоли да употреби оружје. Овакве поруке у знатном броју случајева изазивају уважавање и разумевање аргументације.

Поруке, типа „Ћути, бре!“, „Седи, не мешкољи се!“, „Ти си мали безобразник!“, „Откад си ти Ајнштајн?!“, поруке су које доводе до повећања тензије, страха, стида, љутње, беспомоћности, радржљивости, па чак и агресивних испада и називају се ти-порукама.

Међутим, и ја-поруке носе могућу опасност. Први ризик се односи на самооткривање, па одбијање од друге стране делује много болније. Међутим, ако не постоји довољно самооткривања, настаје такође опасна фарсична ситуација. Наредна опасност се крије у много захтевнијој комуникацији, где се улаже већи напор пошто се анализира реч, синтакса, па долази до могућности промене самог себе, упозорава Гордон. Трећи ризик тиче се задржавања одговорности на себи, што је много теже него пребацити је на другог (Гордон 1998: 113).

Треба истаћи и два значајна поступка у решавању сукоба:

ПАРАФРАЗИРАЊЕ – понављање онога што је саговорник рекао. Техника парафразирања је двоструко важна, помаже у успостављању односа и поверења и помаже у истраживању самога себе.

ПРЕОКВИРАВАЊЕ – значење неког исказа добрим делом потиче из контекста у коме се налази тај исказ, а при томе се донекле мења смисао онога што је речено.

КОНСТРУКТИВНО РЕШАВАЊЕ СУКОБА (КОНФЛИКТА)

Сваки познати динамизам од самог стварања, укључујући и динамизам васпитног деловања, подразумева и незаобилазни додир, спор, судар, сукоб, па и битку системских елемената. Конфликти несумњиво могу да доведу и до деструкције и до креације (конструкције), узимајући у обзир јасан семантизам одређеног филозофског правца, псеудообразац по коме је, рецимо, после великог праска настао универзум. Самим тим они не носе атрибут ни доброг ни лошег. Неки аутори конфликт дефинишу као „социјално стање у којем учествују најмање две стране које имају (а) сасвим различите полазне тачке, на први поглед непомирљиве, и теже различитим циљевима које може да оствари само страна и/или које употребљавају (б) сасвим различита средства за остваривање одређеног циља“ (Wasmuth 1989).

Шта је пошребно за конструктивни приступ конфликту?

- децентрација – измештање и сагледавање из позиције другог,
- апстраховање проблема из сукоба,
- поглед са стране – латерални приступ проблему,

- јасно изражавање осећања,
- превођење на потребе,
- формулисање захтева или очекивања,
- тражење алтернативних начина задовољавања угрожених потреба за обе стране у сукобу,
- тражење и постизање консензуса и слављење.

Које су вештине потребне за овакав процес ?

1. активно и рефлексивно слушање/слушање са емпатијом;
2. превођење исказа обе сукобљене стране на језик потреба и осећања;
3. превођење ТИ-говора у ЈА-говор;
4. поштовање себе – горуће потребе;
5. поштовање другог – његове/њене горуће потребе;
6. фокусирање на проблем (техника овде и сада);
7. јасно изражавање својих осећања и потреба у вези са проблемом;
8. уважавање другог и брига о њему у конфликту;
9. преузимање одговорности за сопствено понашање (Трикић и Коруга 2000: 44).

Што се тиче поља васпитно-образовног рада, по Гордону конфликт представља борбу или сукоб између две или више особа када њиховим понашањем једни другима ометају задовољење потреба и када им вредности нису усаглашене – „Оно што радиш (или не радиш) отежава ми живот (у дворишту, школи, дому) и онемогућава ми да остварим своје потребе“ (Гордон 1998: 136).

У зависности од друштвено-културолошких образаца и стилова рада наставника и васпитача приступа се решавању конфликта. По Гордону, из конфликта би требало да се изроде развојне, позитивне промене, без губитника или победника. На овим начелима почива „Конструктивно решавање сукоба“.

Конструктивно решавање сукоба је једна нова дисциплина која је сакупила знања не само психолога, већ социолога, политиколога, економиста, а у вези са понашањем људи у сукобима и начинима њиховог решавања. Ова дисциплина анализира основне заједничке карактеристике социјалних конфликта и тражи нова, конструктивнија решења за решавање сукоба (Мацура 2009).

Настао из учења чувеног прогресивисте и прагматичара Џона Дјуија, о „шест корака у решавању проблема који се креативно користе“ (односи се на проблем у учењу), Метод III (No-Lose or Win-Win Conflict Resolution) решавања конфликта без губитника, састоји се из шест засебних корака:

1. Дефинисање проблема
2. Смишљање могућих решења

3. Процењивање решења
4. Одлука о најбољем решењу
5. Одређивање начина спровођења одлуке
6. Процена колико је успешно проблем решен (Гордон 1998: 173).

У наредном поглављу ћемо, кроз практичне примере, приказати примену Метода III који представља могућу стратегију за промене понашања васпитаника, дома и домске климе и самих васпитача. Пошто се социјалне вештине целог живота морају вежбати, оне подразумевају и грешке које су саставни део сваке развојности. Појединачно ћемо описати и артикулирати сваки корак у конфликту.

Пример 1.

Ситуација: По кућном реду Дома, ученицу су дужни да устану ујутру до седам сати, обаве личну хигијену и наместе своје кревете. У четворокреветној мушкој соби, тројица ученика су у соби, док се један задржао у купатилу. Сви кревети су били намештени, али се један од ученика, обучен, поново увукао у туђи, доњи кревет, како би одremaо још мало. На вратима се сусрећу васпитач који је кренуо у јутарњи обилазак и ученик који се враћа из купатила. Сви су поскакали. Из ове, наочиглед једноставне ситуације ускоро ће уследити конфликт.

Васпитач: Момци, устај, провера!!! (На самом почетку грешка – командовање, наређивање, ти-порука, без поздрава за добро јутро, без имало педагошког такта и тоpline. То не може бити провера, већ јутарњи обилазак јер дом није војна институција.)

Кревет ученика који се задржао у купатилу је у нeredу, ћебе на поду, постељина испрљана од патика.

Васпитач: Марковићу, ти си, дефинитивно, „скренуо са пута“!!! Боже, па ти спавао у ципелама?! Човече, хоћеш ли све да нас заразиш? То ти код куће тако! Брже промени постељину и дођи доле да попуниш изјаву и да позовемо родитеље (изјаве се иначе дају ученицима када писменим путем треба да изнесу свој прекршај, уколико буде потребно да се покрене дисциплински поступак). Твој кревет је увек незатегнут и алкав. (Приметно је више од грешака у комуникацији: етикетирање, ругање, осуђивање, наредба, претња, ти-поруке)

Васпитач одлази.

Марковић (уплакан): Лудаци једни, шта ми урадисте?! Ти си то, Петровићу?!

(Ти-поруке, етикетирање, претња, сукоб ескалира)

Петровић: Нисам ја, мајке ми! Нису то моји отисци од ципела. Не нападај ме, нисам ја!!!

(Ти-поруке, наредба)

Марковић: Онда је један од вас двојице, Голубовићу и Нешићу!!!
(Ти-порука, осуда)

Нешић : Ја морам у школу.

Голубовић: Нисам ја, а ти Нешићу идеш у школу, да би избегао кривицу. Уколико одеш сада...

(Ти-порука, интерпретирање, претња)

Марковић Значи ти си, Нешићу, ђубре једно!!!

(Скочи, повуче постељину са горњег кревета, почне да скаче по њој).

(Климакс конфликта).

Нешић : Будало једна, то ми је кућна постељина. Сада ћу ја теби ...
(скочи на Марковића).

(Етикетирање, претња)

Ухвате се за ревере, другови их раздвајају, у том тренутку утрчава васпитач.

Васпитач: Агресивци једни! Идете сада код педагога, па код директора!!!

(Вређање, наређивање, претња)

Васпитач их хвата за руке и своди до васпитачке канцеларије која је уједно и канцеларија педагога.

Васпитач: Да знаш шта су урадили, од раног јутра праве хаос!!!

Педагог: Добро јутро. Јесте ли за један сок? Ђус, поморанца? Можете ли да седнете, молим вас? Морам да признам да сам се веома забринуо када сам чуо буку горе на спрату. Како се ви сада осећате? (Смиривање тензије, отварање врата, ја-порука)

Марковић: Професоре, веома се лоше осећам. Нешић ми је легао у кревет обувен и направио ми џумбус, нисмо се тукли, само смо...

Нешић: Шта мислите како се ја осећам. Он је мени скакао по постељини. Знате да због алергије од омекшивача спавам у својој постељини коју сам донео од куће. Његова је домска!!!

Педагог: Искрено ми је жао што се тако осећате сада. Значи, избио је сукоб после спавања са ципелама у Марковићевој постељини и скакања по Нешићевој постељини. (Ја-порука, парафразирање)

Марковић: Наместио сам, професоре, кревет и отишао у купатило. Када сам се вратио – хаос...

Нешић: Признајем, крив сам. Легао сам у његов кревет. Марковић спава на доњем кревету. Мрзело ме да се пењем.

Педагог: Ниси се попео на свој кревет.

Нешић: Било ми је хладно. Да знате колико ми се спавало! Када вас је-за прође читавим телом. Нисам ни регистровао када сам се увукао у Марковићев кревет. Легао сам обучен вероватно зато што сам се бојао алергије, али, верујте ми, нисам то учинио намерно. (Рађају се Ја-поруке, рађа се аналогича, развојни концепт)

Марковић: Мене је онда обузео бес, поготову када ме је напао васпитач током провере. Бацио сам Нешићеву постељину, па сам се бацио на Нешића... Не знам ни шта је мени било... Погрешио сам... (Ја-поруке)

Педагог: Видим да се лоше осећате због јутрошњих поступака приликом обиласка јер, морам да признам, не свиђа ми се када кажете *провера*. Подсећа ме на неке друге институције. (Ја-поруке)

Нешић: Провера ми стварно ружно звучи. Сви грешимо јер нам је језик некад бржи од памети. Знате, професоре, морам да се извиним цимеру. (Ја-поруке)

Педагог: Наравно!

Марковић: Ја се теби извињавам, Нешке... Предлажем да мој отац сврати до твоје куће и донесе овде постељину, пошто мораш да спаваш у својој. (Предлог решења)

Нешић: Ја ћу твоју постељину однети у вешерај, да се опере, а тета-Јованки ћу помоћи када буде велика замена (постељина се мења сваке среде), да се реванширам. Погрешио сам. Водим рачуна о свом здрављу, а лежем у туђ кревет обучен. (Ја-поруке, извођење закључака, предлог решења)

Марковић: Схватам те. Радијатори хладни. И ја сам дрхтао у купатилу. (Емпатија, ја-поруке)

Педагог: Било је хладно ноћас, децо. Каснили су са почетком грејања. (Парафразирање)

Нешић: Предлажем да заменимо кревете. Да ја пређем доле. За сваки случај.
(срдачно се осмехује)

Марковић: Слажем се. Ха-ха-ха... Ја предлажем да обришемо сузе и пружимо руку један другоме и напишемо извињење јер схватамо да смо направили тежак прекршај и да можемо да добијемо казну. Вас молимо да смислите неку алтернативу за казну.

Педагог: Стварно сам срећан због тога што сте схватили где сте погрешили – од лежања у туђој постељини, скакања по туђој постељини, па до хватања за ревере. Видим да тражите алтернативу. Слажем се да је алтернатива у неким случајевима изузетно битна, поготову када је сукоб у питању. Смислићу нешто. (Парафразирање и благо преоквиравање, поштовање принципа Модела III)

Марковић, Нешић: Хвала, професоре. Пуно сте нам помогли.

Епилог: Стручни сарадник кроз неколико дана на домском нивоу организује „Креветијаду“ – такмичење у брзом и квалитетном намештању кревета. Нажалост, Нешић и Марковић нису освојили титуле, али су били веома успешни.

„Креветијага“

Треба напоменути да је у овом примеру педагогу умногоме помогла и спремност самих ученика. Много је ситуација када „врата не могу да се отворе“ овако лако. У домском простору нема родитеља, утицај „трећих околности“ је изразито интензиван, тешко је срушити погрешне моделе социјалног учења, васпитаници се држе своје девизе: „боље се сналазим у свом нeredу него у вашем реду“, присутни су неискреност, конформизам или опортунизам, негативна прагматичност донета из „ранијег живота“, увртложени вредносни системи и друге референце, поготову педагошко-психолошке и личне компетенције васпитача. Али нам то не даје за право да одустајемо, већ да проналазимо најпогодније методе и средства за развојно-подстицајно васпитање.

Ако се томе дода и адаптациона криза која код ученика првог разреда, према истраживањима, може да траје и више од два месеца, и у којој се интензитет доживљаја неких ситуација вишеструко појачава, уз појаву аутократског стила рада васпитача који се ослања на моћ, чинећи ученике slabим, беспомоћним и незрелим – последице су несагледиве.

Сигурно би било другачије да је васпитач реаговао, рецимо, овако:

Васпитач (алтернатива): Добро јутро, момци, диван дан пред нама! Како сте спавали и како се осећате?

СУКОБ ВРЕДНОСТИ И МОДЕЛИ КОНСТРУКТИВНОГ РЕШАВАЊА СУКОБА

Неретко васпитачи долазе у ситуацију, када су у питању вредносни системи, да замуцкују, да траже неке излазе у ћорсокацима савременог друштва.

Тешко је решавати конфликт када је на нивоу потреба, а камоли на нивоу вредности (Гордон 1998: 223). Онда се веома греши, онда се и васпитаник и васпитач осећају немоћно и безизлазно. Неки се наставници у школи крију иза дневника, иза „образовног“, када дође до васпитних проблема. Међутим, у домским околностима, васпитно је примарно и сви учесници у интеракцији су поприлично разоткривени.

Изнећемо у кратким цртама само неке примере из праксе када се греши, али када је готово немогуће наћи решење, осим можда смирити тензију, артикулисати ставове и чекати развијање ситуације.

Пример 2.

Девојчици је преминуо отац. Васпитач прилази да смири ученицу.

Васпитач: Јако ми је жао што видим да се секираш. Убеђен сам да је он на неком другом, бољем месту, на небу са анђелима. (Ја-порука, али намећање религијских ставова)

Ученица: Прво, зар сам ја лоша па је отишао међу боље?! Друго, професоре, поштујем што носите бројаницу, али ја сам атеиста, зато немојте да ме смарате.

Да ли је требало да се васпитач у коментарисању заустави после прве реченице? Грешка би била рећи и – Прекинуо муке! Шта да се ради... Нека иде по реду... Осетљивост васпитаника, када је у питању феноменологија смрти, с обзиром на црте личности, веома је различита. Тако и приступ треба да буде различит, само без непотребних констатација и предимензионираног саосећања.

Пример 3.

Девојчица, прве године затечена је у касним ноћним сатима у мушкој соби, како лежи у кревету са једним учеником. Сутрадан пре подне позвани су родитељи јер се по Правилнику то сматра тежим прекршајем.

Отац (видео љут): Због чега сте ме звали?

Васпитач: Добар дан, господине, молим Вас, раскомотите се. Јесте ли за кафу?
(спуштање тензије, отварање врата).

Отац: Оћу, само ако имаш и ракијицу.

Васпитач (осмехује се): Наручићу кафу, ракије нам је понестало.

Отац: Кажи што си ме звао?

Васпитач: Стварно ми је драго што сте овако брзо дошли у Дом. Но, да пређемо на ствар. Ваша ћерка је ноћас око 3.00 била у мушкој соби, у кревету са једним учеником. Знате, према Уговору, то је тежак прекршај. Оно што ме је веома забринуло је њена самоиницијативна изјава да јој то није први пут. Знате... (Ја-поруке, артикулација проблема)

Отац: Слушај, бре, и ја сам био велики љубавник у њеним годинама .

Ученица: Ето видите, професоре, да се тата не љути, он зна да сам ја одрасла.

Васпитач: (занемео).

Овај истинити пример из праксе је можда екстреман, вулгаран, баналан, спада у гротеску, али је доказ тешкоће решавања сукоба вредности.

Метод III може да буде тотално неефикасан у многим сукобима вредности, било да се ради о укусу, правди или моралу. Треба користити и друге принципе и методе који могу да умање учесталост ове врсте сукоба, почев од адекватнијих вештина саветодавног рада, препуштања дела одговорности васпитаницима и изградње сопственог модела вредности (Гордон 1998: 228).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У раду смо изнели само неке предности и недостатке метода програма ТЕТ (Teacher Effectiveness Training – „Како бити успешан наставник“) Томаса Гордона, које смо забележили у домским условима. Стварну (не)ефикасност овог модела могу да потврде искључиво емпиријска истраживања. Према подацима са сајта организације коју је основао Томас Гордон, за тридесет и више година, може се закључити да и није било озбиљнијих истраживања која би поткрепила принципе модела. С обзиром да се програм спроводи у тридесет и нешто држава света, делује помало парадоксално чињеница да истраживања нема. Критичари замерају Гордону да се промене односе првенствено на наставника, а много мање на самог ученика. Битна критика се односи и на претерано негирање и погрешну интерпретацију бихејвиоралног приступа.

Можемо да закључимо да било који метод који се примењује у васпитном раду, па и у домским условима, није стална и непроменљива категорија. Дobar метод мора да садржи развојну карактеристику, а у супротном је то у најмању руку, губљење времена. Метод програма ТЕТ (Teacher Effectiveness Training – „Како бити успешан наставник“) Томаса Гордона, у домским условима, може да представља не само једно од решења, него и могућу превентиву међувршњачких и других сукоба.

ЛИТЕРАТУРА

Авакумовић (1977): Н. Авакумовић, „Васпитна група и процес социјализације ученика“, Зборник *Васијини рад у домовима ученика*, Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.

Ајдуковић. и Печник (1993): М. Ајдуковић, и Н. Печник, *Ненасилно рјешавање сукоба*, Загреб: Алинеа.

Братанић (1990): М. Братанић, *Микропедагогика*, Загреб: Школска књига.

Богнар (1999): Л. Богнар, *Методика одгоја*, Осиек: Педагошки факултет.

Богнар (1991): Л. Богнар, *Говор ненасиља*, властито издање, Осиек.

Гашић-Павишић (1998): С. Гашић-Павишић, *Насиље над децом у школи*, Београд: Факултет политичких наука.

Гашић-Павишић (2004): С. Гашић-Павишић, *Насиље у школи и могућности превенције*, Београд: Институт за педагошка истраживања.

Гашић-Павишић (2005): С. Гашић-Павишић, *Модели разредне дисциплине*, Београд: Институт за педагошка истраживања.

Големан (1996): Д. Големан, *Емоционална интелигенција*, Београд: Геопоетика.

Јешић (2001): Д. Јешић, *Породица и слободно време*, Ужице: Учитељски факултет.

Јешић (2007): Д. Јешић, *Моделовање васпитног рада у домовима ученика уштемљено на принципима Валдофске и хумано-личносне педагогије*, Ljubljana: Zbornik povzetkov I mednarodne konference vzgojiteljev dijaških domov Separat speciale..

Клапан (1997): А. Клапан, *Учење у ученичком дому*, Ријека: Педагошки факултет.

Ковач-Церовић, Росандић, Попадић, Мацура-Миловановић (2000): Т. Ковач-Церовић, Р. Росандић, Д. Попадић, С. Мацура-Миловановић, *Учионица добре воље*, Београд: Мост.

Миочиновић (2004): Ј. Миочиновић, *Морални развој и морално васпитање*, Београд: Институт за педагошка истраживања.

Ракић (1973): Б. Ракић, *Васпитно деловање у малим групама*, Сарајево: Завод за уџбенике.

Росић (2001): В. Росић, *Домски одгој*, Ријека: Графтрејд.

Росенберг (1985): М. Росенберг, *Ненасилна комуникација*, Београд: Завод за издавање уџбеника.

Сузић (2005): Н. Сузић, *Педагогика за XXI вијек*, Бања Лука: ТТ-Центар.

Франковић, Ракић, Вилотијевић (1973): Д. Франковић, Б. Ракић, М. Вилотијевић, *Васпитни рад у домовима*, Београд: Делта-прес.

Gordon Training International: About Thomas Gordon (2003):

<http://www.gordontraining.com/aboutdtg.asp>

Gordon Training International: Origins of The Gordon Model (2003):

<http://www.gordontraining.com/tgorigins.Asp>

Gordon Training International: Our Classroom Philosophy (2003):

<http://www.gordontraining.com/schoolphilo.asp>

Gordon Training International - Schools Research (2003):

<http://www.gordontraining.com/schoolresearch.asp>

Dragan Ž. Lukic
University of Kragujevac
Faculty of Education in Jagodina

POSSIBILITIES OF APPLYING THOMAS GORDON'S TEACHER EFFECTIVENESS TRAINING PROGRAMME IN BOARDING SCHOOL CONDITIONS

Summary: The paper gives theoretical analysis of the programme for constructive conflict solving and non-violent communication models designed by Dr Thomas Gordon and their application in boarding school conditions. The analysis is supported with specific methodological examples of everyday practice.

Key words: communication, interaction, conflicts, acquisition of social skills, non-violent communication models, constructive conflict solving